

Методичні рекомендації
до вивчення навчальної дисципліни
«Теорія і практика вищої професійної освіти»
для студентів магістратури
зі спеціальності 8.18010021
*Педагогіка вищої школи*****

Вінниця 2015

УДК 378-029:9(072)

ББК 74.58р30

Д 13

Рекомендовано до друку Вченою Радою Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(протокол № 10 від 25 березня 2015 року)

Рецензенти:

Джеджула О.М., доктор педагогічних наук професор Вінницького національного аграрного університету

Коломієць А.М., доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Давидюк М.О., Сапогов В.А. Методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни «Теорія і практика вищої професійної освіти» / М.О.Давидюк, Сапогов В.А. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015 – с.

ЗМІСТ

Мета, завдання і перелік тем навчальної дисципліни	4
Рекомендації до практичних занять	7
Матеріали для самостійного опрацювання	12
Питання до заліку	19
Рекомендована література	21

Мета, завдання і перелік тем навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія і практика вищої професійної освіти» є формування системи знань про навчальний процес у педагогічному ВНЗ у контексті основних законів і категорій діалектики; загальнодидактичні принципи в навчанні у ВНЗ.

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування умінь аналізувати специфічні особливості ринку праці та їх відображення в навчанні у ВНЗ, розробляти і впроваджувати нові підходи до забезпечення якості вищої освіти.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми майбутні магістри у результаті вивчення навчального курсу «Теорія і практика вищої професійної освіти» повинні:

ЗНАТИ:

- сутність процесів навчання й виховання у вищій школі, їх психолого-педагогічні основи;
- шляхи вдосконалення майстерності викладача й способи самовдосконалення;
- принципи суспільного поділу праці; цілі вищої освіти в Україні та законодавчу базу вищої освіти, призначення кожного з видів стандартів;
- цілі та завдання вищого навчального закладу, ієрархію органів управління освітою в Україні, їхніх повноважень та принципи управління вищою освітою;
- принципи управління й права вищих навчальних закладів, структурних підрозділів навчальних закладів різного рівня акредитації.

УМІТИ:

- уміти визначати та аналізувати державні, галузеві стандарти вищої освіти, стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів, а також вказувати особливості їхньої розробки й використання;
- уміти порівнювати й характеризувати особливості функціонування навчальних закладів, висвітлювати положення щодо організації в них навчально-виховного процесу;
- проектувати, конструювати, організовувати й аналізувати власну педагогічну діяльність;
- планувати навчальні заняття відповідно до навчального плану закладу й на основі його стратегії;
- забезпечувати міждисциплінарні зв'язки курсу з іншими дисциплінами;
- викладати зміст матеріалу ясно та логічно, опираючись на знання й досвід студентів;
- відбирати й використовувати відповідні навчальні засоби для побудови технологій навчання;

- аналізувати навчальну й навчально-методичну літературу та використовувати її для побудови власного викладу програмного матеріалу;
- організовувати навчальну діяльність студентів та учнів, керувати нею й оцінювати її результати;
- здійснювати науково-дослідну роботу, використовуючи сучасні методи наукового дослідження, оформляти результати досліджень відповідно до сучасних вимог;
- володіти сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання й використання наукової інформації;
- здійснювати плідну науково-дослідну й науково-педагогічну діяльність.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Теоретичні аспекти вищої професійної освіти

Тема 1. Система освіти в Україні. Управління системою вищої освіти. Система стандартів вищої освіти.

Освіта як необхідна умова збереження і розвитку матеріальної та духовної культури людства. Зміст поняття "освіта". Освітнє середовище. Основні елементи освіти. Цілі освітньої системи. Критерії освіченості. Зміст освіти у вищій школі.

Способи здобування освіти у світовій і українській практиці. Ознаки освіти: гуманізація, гуманітаризація, диференціація, диверсифікованість, стандартизація, багатоваріантність, багаторівневність, фундаменталізація, інформатизація, індивідуалізація, безперервність.

Тема 2. Загальний аналіз глобальних проблем вищої професійної освіти, дидактики вищої ніколи та теорії освіти дорослих.

Зміни у вітчизняній системі вищої освіти за останні півтора десятка років. Професійна освіта як «процес становлення та розвитку особистості людини». Посилення ролі професійної освіти в житті суспільства. Основні сучасні тенденції розвитку освіти.

Тема 3. Навчальний процес у педагогічному ВНЗ у контексті основних законів і категорій діалектики

Навчальний процес ВНЗ в контексті філософських категорій. Основні закони і категорії діалектики. Суперечності функціонування сучасної системи вищої професійної освіти. Умови успішності адаптаційного періоду навчання у ВНЗ.

Тема 4. Загальнодидактичні принципи в навчанні у ВНЗ

Поняття «принцип», «критерій». Принципи формування змісту освіти. Загальнодидактичні принципи навчання у ВНЗ: науковості, фундаментальності,

системності навчання, міжпредметних зв'язків, професійної спрямованості, доступності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Практичні аспекти вищої професійної освіти

Тема 5. Пізнавальні перешкоди як психолого-дидактичний феномен

Пізнавальні перешкоди, які зумовлені низьким вихідним рівнем знань студентів. Спотворені уявлення студентів про сутність процесів і явищ, спровоковані книгами чи викладачами. Пізнавальні перешкоди, які зустрічаються в процесі самостійного розв'язання студентами навчально-пізнавальних завдань. Пізнавальні перешкоди, які пов'язані з невмінням студентами коректно здійснювати ті чи інші логічні операції.

Тема 6. Толерантність викладача ВНЗ та її формування

Роль системи освіти у вихованні толерантності особистості. Сутність поняття «толерантність». Можливості освітнього середовища ВНЗ стосовно формування толерантності. Педагогічні умови формування толерантності. Псевдотолерантність.

Тема 7. Педагогічна освіта як підсистема освіти дорослих. Критичне мислення як атрибут системи вищої освіти

Традиції та інновації у вищій професійній педагогічній освіті. Компоненти системи додаткової педагогічної освіти. Перехід від періодичного підвищення кваліфікації до безперервної освіти. Професійне педагогічне мислення. Критичний стиль мислення в суб'єктів вищої професійної освіти.

Тема 8. Специфічні особливості ринку праці та їх відображення в навчанні у ВНЗ

Професійна мобільність майбутнього педагога. Типи професійної мобільності. Форми організації навчального процесу, спрямовані на формування професійної мобільності. Особливості сучасного ринку праці, які зумовлюють зміни змісту навчання у ВНЗ.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

I. Підготовка до практичних занять.

Практичне заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції. Практичне заняття – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо. Основними дидактичними цілями їх проведення є: □ забезпечити педагогічні умови для поглиблення й закріплення знань студентів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання; □ спонукати студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти; □ оволодіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності. Практичне заняття виконують такі основні функції (відповідно формулюють дидактичні цілі заняття: навчальну, виховну і розвивальну): □ *навчальну* (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до практичного заняття); □ *розвивальну* (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо); □ *виховну* (патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо); □ *діагностично-корекційну* (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин його засвоєнні та їх подолання) та ін.

Отож, визначаючи методичну концепцію організації і проведення практичних занять, слід виходити з того, що: □

- під час вивчення різних дисципліни студенти повинні засвоїти їх провідні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.); знати галузі їх використання; вміти застосовувати набуті знання, вміння й навички під час вивчення фахових дисциплін, у майбутній практичній діяльності тощо; □
- до практичних занять ставляться загальнодидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблем- ність та ін.); □
- у методиці проведення практичних занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни; □ необхідно забезпечити високий рівень мотивації (вивчення теми слід розпочинати із з'ясування її

значення для засвоєння даної чи інших дисциплін, у майбутній професійній діяльності тощо); □

- дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різнорівневих міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням забезпечує формування єдиної системи знань умінь та навичок студентів; □ важливим є також формування професійної культури і мислення; □
- у процесі проведення практичного заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного й дослідницько-експериментального пізнання; □
- практичні заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними та самостійною роботою студентів.

Відмінною особливістю практичних занять як форми навчальних занять є:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;
- викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм вірно будувати свої міркування;
- така навчальна мета практичного заняття вимагає, щоб студенти були добре підготовлені до заняття;
- якщо студенти не підготовлені до заняття, то практичне заняття перетворюється у фронтальну бесіду (викладач задає питання, студенти відповідають на них).

Методика підготовки і проведення практичних занять передбачає: ½ повідомлення студентам теми, плану практичного заняття та рекомендованої літератури (найкраще подати студентам інструктивну карту проведення практичного заняття); опрацювання та осмислення теоретичного матеріалу відповідної теми відповідно до плану практичного заняття та рекомендованої літератури; підготовку до обговорення питань інформаційного блоку у формі діалогу, дискусії, диспуту, конференцій тощо (за планом заняття); підготовку, проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються традиційні форми організації навчання (за вибором студента), їх аналіз; підготовку та проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються інноваційні форми організації навчання (за вибором студента); виконання індивідуальних практичних завдань різних рівнів (за вибором студента); написання рефератів (з метою відпрацювання пропущених лекційних чи практичних занять); виконання завдань науково-пошукової роботи (написання рефератів за тематикою проблемного характеру, розробку доповідей для публічного виступу, підготовку тестів, анкет, бесід, інтерв'ю тощо).

II. АЛГОРИТМ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ: □

1. проаналізуйте тему заняття, подумайте над його дидактичними цілями і основними проблемами, які винесені на обговорення;

2. опрацюйте рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу, при цьому обов'язково конспектуйте і занотуйте прочитане, виписуйте те, що, на ваш погляд, сприятиме ефективному проведенню практичного заняття;

3. □намагайтеся сформулювати свою думку з кожного питання і обґрунтуйте свої міркування;

4. запишіть запитання, які виникли у вас під час підготовки до проведення заняття, зверніться за консультацією до викладача кафедри педагогіки;

5. складіть розгорнутий план-конспект проведення практичного заняття, ретельно обдумуючи його етапи, структурні елементи, навчальні питання, що виносяться на розгляд, методи, прийоми та засоби навчання, за допомогою яких забезпечуватиметься навчально-пізнавальна діяльність студентів.

III. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1.

Тема: Загальний аналіз глобальних проблем вищої професійної освіти, дидактики вищої школи та теорії освіти дорослих

1. Зміни у вітчизняній системі вищої освіти за останні півтора десятиріччя.
2. Професійна освіта як «процес становлення та розвитку особистості людини».
3. Посилення ролі професійної освіти в житті суспільства.
4. Основні сучасні тенденції розвитку системи професійної освіти.

Література:

1. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: конспект лекцій для магістрантів спец. 8.000005 «Педагогіка вищої школи» / Укр. інж.-пед. академія; уклад. Е. О. Брюханова. - Х.: [б. в.], 2011. -192 с: табл.
2. Болонський процес: документи / укладачі: З. І. Тимошенко, А. М. Грехов, К). А. Гапон, Ю. І. Палеха. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. - 169 с.
3. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: Учеб. Пособие / С. Д. Смирнов. - М.: Академия, 2005.-400 с.

Практичне заняття № 2.

Тема: Загальнодидактичні принципи в навчанні у вищій школі.

1. Поняття «принцип», «критерій».
2. Принципи формування змісту освіти.
3. Загальнодидактичні принципи навчання у ВНЗ: науковості, фундаментальності, системності навчання, міжпредметних зв'язків, професійної спрямованості, доступності.

Література:

1. Теория и практика высшего профессионального образования. Термины, понятия и определения : учеб.-методическое пособие / В. И. Никифоров, А. И. Сурьгин. - СПб.: Изд-во Политехи, ун-та, 2009. - 141 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. -Київ: Центр навчальної літератури, 2006. - 384 с
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. - М., 2000. -175 с.

Практичне заняття № 3.

Тема: Толерантність викладача вищої школи та її формування

1. Роль системи освіти у вихованні толерантності особистості.
2. Сутність поняття «толерантність».
3. Можливості освітнього середовища вищої школи стосовно формування толерантності.
4. Педагогічні умови формування толерантності. Псевдолерантність.

Література:

1. Бурдина С.В. Толерантность в преподавании как один из составляющих факторов гуманизации образования /С.В.Бурдина // Збірник наукових праць СНУ. – Луганськ, 2001. – с. 8.
2. Мороз О.Г. Особистість майбутнього педагога /О.Г.Мороз// Вища освіта України. – 2002. – №3. – с.54.
3. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності: Методичні рекомендації / Юлія Вікторівна Тодорцева. – Одеса : СВД Черкасов М.П., 2004. – 90 с.

Практичне заняття № 4.

Тема: Специфічні особливості ринку праці та їх відображення в навчанні у вищій школі

1. Професійна мобільність майбутнього педагога.
2. Типи професійної мобільності.
3. Форми організації навчального процесу, спрямовані на формування професійної мобільності.
4. Особливості сучасного ринку праці, які зумовлюють зміни змісту навчання у вищій школі.

Література:

1. Андрущенко В. П. Университетское образование XXI столетия: прогностический анализ / В. П. Андрущенко // Весці БДПУ. – Серія 1. Педагогіка. Психологія. Філологія. – № 4(62). – 2009. – С. 3–5.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

3. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / [авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин]; за ред. В. Г. Кременя. - Тернопіль: вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. - 147 с.

4. Пріма Р.М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів : теорія і практика : монографія / Р. М. Пріма ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Д. : ІМА-прес, 2009. – 368 с.

5. Сушенцева Л. Проблема професійної мобільності у контексті міждисциплінарного підходу // Теорія і методика професійної освіти. – № 1. – 2011. – С. 3-11.

Матеріали для самостійного опрацювання

I. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Складіть узагальнювальну динамічну схему «Управління системою освіти в Україні».
2. Визначте ідентифікатори для критеріїв освіченості і проілюструйте їх конкретними прикладами.
3. Систематизуйте підходи до формування змісту освіти у вищій школі.
4. Охарактеризуйте суперечності, які виникають між суто навчальною діяльністю у виші і безпосередньо професійною діяльністю.
5. Складіть алгоритм подолання пізнавальних перешкод різних типів.
6. Розкрийте особливості реалізації принципів науковості і фундаментальності професійного навчання на матеріалі вивчення конкретної навчальної дисципліни.
7. Узагальніть сучасні дидактичні підходи до формування професійних компетенцій фахівця в умовах вищої школи.
8. Опишіть шляхи створення цільової установки на безперервне продовження освіти в ході організації навчально-пізнавальної діяльності студентів.
9. Розтлумачте поняття «ілюзорний ефект» у професійній освіті.
10. Систематизуйте недоліки традиційної лекційно-семінарської форми навчання у виші, обґрунтуйте власну думку.
11. Поясніть, як ви розумієте поняття традиції та новації у вищій професійній освіті.
12. Класифікуйте чинники, як спричиняють дезадаптаційний синдром першокурсника.
13. Наведіть аргументи «На користь» і «Проти» традиційного записування лекцій.
14. Класифікуйте пізнавальні перешкоди, що виникають у студентів в ході навчання.
15. Систематизуйте педагогічні здібності та вміння, що ними має володіти викладач вищого навчального закладу.

16. Складіть схему процесу наукового пізнання студента в професійному навчанні.
17. Систематизуйте шляхи фундаменталізації вищої професійної освіти.
18. Охарактеризуйте специфіку праці викладача вищої школи.
19. Охарактеризуйте специфіку професійного педагогічного мислення викладача вищої школи.
20. Опишіть особливості прояву критичного мислення і толерантності у викладацькій діяльності у вищій школі.

II. Рекомендації до виконання самостійної роботи

Домінуюче місце в навчальному процесі сучасної вищої школи посідає самостійна робота студентів з навчально- методичною, науково-популярною і довідковою літературою. Книги є найважливішим джерелом отримання як професійних, так і загальноосвітніх знань, сприяють формуванню великого інформаційного поля, розвитку пріоритетних навичок самостійної роботи. Більш того, робота з книгою є основою й початковим етапом усіх існуючих видів самостійної роботи, що практикуються сьогодні у вузах. Саме тому під час навчання важливо готувати студентів до плідної роботи з різноманітною літературою, стимулювати інтерес до неї, розвивати культуру читання.

Цілеспрямоване читання спеціальної літератури – це процес накопичення й розширення знань за умов сформованості вміння працювати з книгою, правильно оцінювати твір, швидко розбиратися в його структурі, в зручній формі фіксувати необхідний обсяг фактичних даних. При цьому необхідно звернути особливу увагу на ті структурні елементи книги, які дають можливість попередньої її оцінки: заголовок, прізвище автора, видавництво, час видання, анотацію, авторську або видавничу передмову, довідково-бібліографічний апарат (покажчики, додатки, перелік скорочень, картографічний матеріал).

Наступний етап – безпосереднє читання самої книги, що, в свою чергу передбачає: етап "пошукового" читання – швидкий, оглядовий перегляд змісту книги з метою виявлення необхідного матеріалу, визначення його навчальної або наукової цінності та складання історіографічної бази проблеми, що цікавить; етап "суцільного читання" – ретельне опрацювання всієї книги або окремих її частин з метою вдумливого засвоєння (а не механічного запам'ятовування) інформації такою мірою, якої потребує характер певної самостійної роботи; і, нарешті, найбільш складний етап читання – аналіз твору, заснований на вмінні попередньо формулювати питання, які вимагають

особливого пояснення в процесі роботи з книгою, читати вдумливо й розмірено, простежувати послідовність ходу думок автора, логіку його доказів, встановлювати зв'язки між окремими елементами тексту, виділяти ключові інформаційні дані й визначати різницю між ними та ілюстративними прикладами, зіставляти однорідні факти, які висвітлені в різній літературі, взаємодоповнювати їх, піддавати перевірці спірні положення; порівнювати точки зору декількох авторів щодо однієї проблеми, користуватися довідковими виданнями, у тому числі словниками, для уточнення невідомих термінів і понять, критично й творчо сприймати будь-який твір, що стимулює процес формування самостійного мислення.

Обов'язковим елементом читання студентами наукової та спеціальної літератури є ведення записів. Це сприяє кращому засвоєнню фактичного матеріалу, дає можливість зберегти його в зручному для використання вигляді. Записи повинні бути якнайповнішими, зручно складеними, розташованими таким чином, щоб наочно демонструвати логічні зв'язки та ієрархію понять. Досягти цього можливо за допомогою системи заголовків і підзаголовків, ключових слів, абзаців, нумерації окремих понять. Вести записи бажано на одній стороні аркуша, що дозволить прискорити їхній пошук і систематизацію, робити додаткові текстові вставки, ефективно використовувати під час роботи над доповідями, рефератами, іншими навчальними завданнями. Існує безліч видів записів, які можуть практикуватися студентами під час самостійної роботи. Серед них найбільш ефективними є наступні.

Анотація (від лат. *annotation* – примітка, позначка) – короткий виклад змісту книги, статті або окремого текстового фрагмента з їхньою критичною оцінкою. Складання анотації часто не вимагає глибинного ознайомлення зі змістом книги, однак і при поверхневому перегляді студент повинен вміти виділяти головні цілі дослідження, його ключові моменти, кінцеві висновки. Анотуванню притаманні лаконічність й чіткість формулювань. Уміння складати анотації має велике значення при виконанні такого виду самостійної роботи, як підготовка бібліографічних оглядів, які дозволяють виявити, вивчити й проаналізувати історіографічну базу тієї чи іншої проблеми. При цьому важливо, не тільки анотувати знайдені наукові праці, але на підставі анотацій визначати спільні та відмінні риси цілей і досліджень, пріоритетних напрямків, зроблених висновків наукових точок зору.

План – форма запису при читанні, яка відображує зміст і структуру книги й дозволяє легко відновити в пам'яті її головні положення. Розрізняють: простий план, що передбачає умовний поділ тексту на закінчені частини, виділення ключових думок, їх коротке формулювання й запис під нумерацією; незважаючи на стислість, простий план повинен бути значно докладнішим за поданий у книзі зміст і містити чітке формулювання ключової думки відповідного текстового фрагмента, розгорнутий план, найбільш змістовний і

зручний для подальшого відтворення отриманих знань. Він вимагає виділення з кожної значеннєвої частини тих окремих положень, що уточнюють головне; формулювання пунктів може бути досить розгорнутим, навіть тезовим, допускається використання найбільш яскравих цитат; при цьому основні пункти нумеруються римськими цифрами, а підпункти – арабськими. Крім загального плану можуть складатися плани окремих частин книги, наприклад, у тому випадку, коли видання не є однорідним за змістом збірки наукових статей, періодика тощо.

Тези (від греч. thesis – положення) – коротко сформульовані головні положення навчального посібника, наукової або науково-популярної роботи, документального матеріалу (а також лекції, доповіді, повідомлення). Необхідною умовою для складання тез є досить повне засвоєння змісту книги, чітке розуміння її домінуючих ідей і висновків. Складати тези треба в логічній послідовності, відповідно до черговості викладення в книзі авторських думок. У самих тезах, як правило, не повинні використовуватися фактичні дані, проте у тих випадках, коли в книзі поряд з фактичним матеріалом зустрічаються різного роду міркування, потрібно відокремити їх один від одного, для того щоб при ознайомленні з кожною тезою бачити, чи обґрунтована вона конкретними фактами або обмежується лише суб'єктивними поясненнями дослідника. Конспект (від лат. conspectus – огляд) – один з найпоширеніших видів записів, який передбачає письмовий огляд основних думок будь-якої друкованої роботи, а також лекції, доповіді, промови. Найбільш простою формою конспекту є текстовий конспект, що вимагає від студентів глибинного ознайомлення з певним твором або його фрагментами, виділення ключових положень і фіксування їх у писемній формі. Крім цього, у ряді випадків рекомендується складати так званий формалізований конспект, де всі записи вносяться в заздалегідь підготовлені таблиці, що особливо ефективно при підготовці єдиного конспекту за декількома джерелами і порівнянні їх окремих даних.

Словник термінів – вибірково запис спеціальних історичних термінів, які зустрічаються в науковій літературі, з їх детальним поясненням. Складати словник слід за абеткою, що значно полегшить користування ним. Встановлюючи значення незнайомого терміна за допомогою довідкових видань, студентові необхідно чітко усвідомлювати багатоваріантність значеннєвих відтінків деяких слів і навчитися самостійно виявляти потрібне значення відповідно до контексту проблеми, що досліджується. Крім того, корисно простежувати етимологію слів іноземного походження. При цьому важливо фіксувати незнайомі слова і їх значення не тільки на папері, але й у пам'яті, що значно збагатить лексикон, зробить мову більш грамотною і професійною. Самостійна робота з термінологією повинна проводитися

регулярно і перетворитися в решті-решт на усвідомлену звичку. Хронологічна таблиця – фіксування найбільш

Одним з найпоширеніших видів самостійної роботи при вивченні курсу історії є написання *реферату* (від лат. *refere* – доповідати) – письмової роботи науково-дослідницького характеру, в якій досить стисло, оглядово викладається сутність певного наукового питання (за іншим визначенням, реферат – це письмовий аналіз теми). Головним завданням цього виду самостійної роботи є формування у студентів початкових вмінь і навичок наукового дослідження. До зазначених навичок і вмінь належать такі: Вміння обґрунтувати актуальність теми, що вивчається, – прослідкувати ступінь її наукового висвітлення, віднайти можливий зв'язок між минулими й сучасними історичними подіями та процесами, виявити корисні історичні уроки і на підставі цього переконливо довести необхідність наукового дослідження проблеми

Складання бібліографії з обраної наукової теми, тобто складання якнайповнішого списку відповідних історичних джерел та літератури. Причому в роботах подібного рівня не рекомендується обмежуватися лише навчальною літературою (підручниками, посібниками або методичними розробками), а обов'язково слід ознайомитися з кількома спеціальними науковими або науково-популярними дослідженнями, що підвищить якісний рівень реферату, його наукову цінність.

Систематизація й узагальнення фактичного матеріалу – накопичення необхідного обсягу інформації відповідно до теми і структури реферату, відбір найбільш переконливих і вагомих даних, розташування їх у певній хронологічній і тематичній послідовності. Аргументоване та логічне викладення особистих думок у письмовій формі. Головною умовою досягнення логічності під час написання реферату є чітке розуміння студентом мети, головних напрямків і кінцевого результату свого дослідження. Робота повинна бути переконливою, містити органічний зв'язок між окремими питаннями, а також між кожним з них і всією темою в цілому. Обов'язково потрібно використовувати різноманітні види аргументів та доводів: порівняння, зіставлення, посилання на джерела і т. д.

Формулювання практичних рекомендацій – це своєрідне проектування педагогічного досвіду на процес професійної підготовки майбутнього фахівця. Самостійне проведення аналогій між подіями, спроби окреслити історичні уроки і навіть можливі шляхи запобігання та подолання ймовірних помилок викликають зацікавленість студентів, надають їм захоплюючий шанс виступити в ролі експертів.

Робота над рефератом має бути послідовною, з чітким урахуванням її головних етапів, які передбачають: ● обрання теми дослідження, ● складання плану реферату, ● виявлення джерельно-історіографічної бази обраної проблеми, ● конспектування літератури і підбір цитат, які необхідно

виписувати точно (а іноді й дослівно), із зазначенням сторінок розташування в тексті, ● власне написання реферативного дослідження.

Обов'язковим етапом роботи над рефератом є його захист, який також вважається різновидом самостійної роботи і передбачає коротке викладення студентом головного змісту свого дослідження та відповіді на запитання викладача (якщо захист відбувається під час індивідуальної консультації) або на питання студентів, коли реферат захищається на семінарському занятті. У ході захисту легко визначити ступінь обізнаності автора у досліджуваній темі та рівень його теоретичної підготовки, вміння публічно відстоювати власну точку зору. Відповідно до цих критеріїв і оцінюється реферат.

Підготовка доповідей. Доповідь – порівняно коротке повідомлення (на 5–10 хвилин), що є доповненням і розвитком головних питань навчального курсу та практикується переважно під час семінарського заняття. Методичне значення доповіді полягає в тому, що під час роботи над нею у студентів формуються й розвиваються: ♦ вміння працювати над спеціальною літературою, ♦ здатність аналізувати й узагальнювати фактичний матеріал, ♦ навички полемізувати та відстоювати особисту точку зору, ♦ культура мовлення.

Матеріалом для доповіді можуть служити фрагменти спеціального дослідження, історичного джерела, стаття періодичного видання і навіть розділ підручника. По-суті, принципи підготовки доповіді дуже схожі на підготовку реферату: ті ж самі етапи роботи, практично та ж сама структура. Всі вимоги, які ставляться до реферату (огляд і оцінка історіографії та джерел, логічність і послідовність викладення, переконливість доказів, обов'язкові висновки) безпосередньо стосуються і якісної доповіді. Проте є й особливість роботи над доповіддю, яку одночасно можна вважати її найбільшою складністю, – на чітке й виразне викладення змісту проблеми студенту надається дуже короткий відрізок часу. Саме через це неабиякого значення набуває необхідність розвивати і вдосконалювати культуру мовлення та ораторські здібності. Незалежно від аудиторії, розповідь доповідача, насамперед, має бути грамотною, логічно і послідовно виваженою. Не слід перевантажувати її невиправданими статистичними і хронологічними даними, зайвими фактичними подробицями, що заважає слухачам легко сприймати нову для них інформацію. Бажаним є образне подання доповіді – наповнення її цікавими фактами, яскравими, влучними цитатами, використання наочного матеріалу (карт, портретів історичних діячів, репродукцій картин, створених за історичною тематикою). Доповідач повинен чітко контролювати свою поведінку під час промови, обмежувати жестикуляцію, виключити з мови слова- бур'яни, слідкувати за кількістю і тривалістю пауз, загальною динамічністю мови. Більш ефективно оволодіти культурою та естетикою доповідача студенту, безумовно, буде зручніше під керівництвом викладача. По

закінченні доповіді доцільно обов'язково влаштувати її обговорення, під час якого самостійна робота на семінарі набуває вже колективного характеру і студенти (при наймі найсильніші й найактивніші з них) підключаються до обговорення проблеми, яку виклав доповідач, зокрема: задають додаткові питання, полемізують із доповідачем щодо суперечливих або незрозумілих питань, оцінюють якість й рівень доповіді, надають загальну рецензію (як правило, рецензентів доцільно призначати заздалегідь, оскільки для її підготовки студентіві потрібно ознайомитися із доповіддю і всебічно проаналізувати результати роботи).

Самостійна робота студентів з обговорення доповіді також повинна оцінюватися відповідним чином в залежності від активності слухачів. Протягом навчального року рекомендується розпланувати самостійну роботу таким чином, щоб кожен студент встиг виступити із доповіддю декілька разів. Це дозволить накопичити оцінки і враховувати їх при виведенні підсумкових балів або виставленні так званих „автоматів” за навчальний курс. Слід особливо підкреслити, що даний вид самостійної роботи є важливим не тільки у навчальній діяльності, але й має значення для професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки розвиває у молодих людей навички публічних виступів, дозволяє впевнено відчувати себе перед великою аудиторією, підвищує рівень гуманітарної освіченості.

Питання до заліку

1. Системно-діяльнісний підхід як концептуальна основа вищої професійної освіти.
2. Основні елементи освіти.
3. Критерії освіченості.
4. Характеристика системи управління вищою освітою в Україні.
5. Як ви розумієте поняття стандартизації в освіті.
6. Як ви розумієте поняття фундаменталізації освіти.
7. Поясніть змістове наповнення понять «багаторівневність» і «багатоваріантність освіти».
8. Розкрийте змістове смислове навантаження понять «гуманізація» та «диверсифікація» освіти.
9. Розкрийте особливості конструювання змісту освіти у вищій школі.
10. Критерії якості вищої освіти.
11. Зміст філософських категорій «сутність», «явище», «видимість» у ракурсі навчального процесу вищої школи.
12. Аналіз діалектичних категорій «зміст» і «форма» крізь призму закономірностей навчального процесу вищої школи.
13. Причина і наслідок як одиниці аналізу педагогічних явищ у дидактиці вищої школи.
14. Опишіть зміни, які відбулися у вітчизняній системі освіти за останні півтора десятка років.
15. Доведіть твердження, що здобуття професійної освіти є процесом становлення та розвитку особистості людини.
16. Поясніть причини посилення ролі професійної освіти в житті суспільства.
17. Охарактеризуйте суперечності функціонування системи вищої професійної освіти.
18. Охарактеризуйте умови успішності адаптаційного періоду навчання у вищій школі.
19. Розкрийте зміст понять «принцип», «принципи формування змісту освіти».
20. Охарактеризуйте загально дидактичні принципи навчання у вищій школі: науковості, професійної спрямованості, доступності.
21. Охарактеризуйте загальнодидактичні принципи навчання у вищій школі: фундаментальності, системності навчання, міжпредметних зв'язків.
22. Охарактеризуйте психолого-дидактичний феномен пізнавальної перешкоди.
23. Опишіть пізнавальні перешкоди студентства, зумовлені низьким вихідним рівнем знань.
24. Опишіть пізнавальні перешкоди студентства, зумовлені невмінням коректно здійснювати логічні операції.
25. Опишіть пізнавальні перешкоди, які зустрічаються в процесі самостійного розв'язання студентами навчально-пізнавальних завдань.
26. Шляхи подолання пізнавальних бар'єрів у навчальному процесі вищої школи.
27. Типові помилки викладача-початківця, які провокують виникнення пізнавальних бар'єрів навчальної діяльності студентів.
28. Охарактеризуйте роль системи освіти у вихованні толерантної особистості.
29. Опишіть можливості освітнього середовища вищого навчального закладу у формуванні толерантності.
30. Охарактеризуйте феномен псевдотолерантності у вищій професійній освіті.
31. Представте систему педагогічної освіти як підсистему освіти дорослих, опишіть принципи її організації.
32. Охарактеризуйте традиції та інновації у вищій професійній освіті.
33. Дайте характеристику компонентам системи додаткової педагогічної освіти.
34. Назвіть чинники, що зумовили перехід від періодичного підвищення кваліфікації до безперервної освіти в Україні.
35. Дайте визначення поняттю «професійне педагогічне мислення», виділіть його компоненти.
36. Охарактеризуйте критичний стиль мислення суб'єктів вищої професійної освіти.

37. Назвіть критерії, за якими можна схарактеризувати відображення специфіки ринку праці у процесі навчання у ВНЗ.
38. Охарактеризуйте типи професійної мобільності.
39. Деадаптаційний синдром першокурсника.
40. Характеристика першокурсника вишу як особливої соціально-вікової категорії.
41. Групи вимог до професійної підготовки фахівця.
42. Проблема підготовки освітніх менеджерів у вищій школі України.
43. Визначте форми організації навчального процесу, спрямовані на формування професійно мобільного фахівця.
44. Опишіть зміни змісту навчання у вищій школі, зумовлені трансформаціями сучасного ринку праці.
45. Охарактеризуйте принципи відбору змісту освіти для вищої професійної школи.
46. Поняття «академічної чесності» у культурному просторі вищого навчального закладу.
47. Фактори, які забезпечують професійну спрямованість навчання.
48. Шляхи подолання дидактичних бар'єрів у навчальному процесі вищої школи.
49. Шляхи розвитку критичного мислення студентів у виші.
50. Принципи неперервної освіти в світлі вимог сучасного ринку праці.

Рекомендована література

1. Болонський процес: документи / укладачі: З. І. Тимошенко, А. М. Грехов, К). А. Гапон, Ю. І. Палеха. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. - 169 с.
2. Буланова-Топоркова М. В. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие / М. В. Буланова-Топоркова, А. В. Духовнева, Л. Д. Столяренко. - 2-е изд., доп. и перераб. - Ростов н/Д : Феникс, 2002. - 544 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. -Київ: Центр навчальної літератури, 2006. - 384 с
4. Загальна психологія / За загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. Підручник. - 2-ге вид., переробл. і доп. - Вінниця: Нова Книга, 2004. -704 с.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. - М., 2000. -175 с.
6. Ігнатюк О. А. Дидактичні особливості формування готовності до науково-педагогічної діяльності магістрантів спеціальності "педагогіка вищої школи" / О. А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. - 2014. - № 2. - С. 45-51.
7. Кузьміський А. 1. Омеляненко В. Л. Педагогіка. Підручник. - К.: Знання, 2007. - 447 с.
8. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / [авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин]; за ред. В. Г. Кременя. - Тернопіль: вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. - 147 с.
9. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. - К.: Філ-студія, 2006.-320 с
10. Попков В. А., Коржуев А.В. Теория и практика высшего профессионального образования: Учеб. пособие для системы дополнительного педагогического образования. — М.: Академический Проект, 2004. —432 с.
11. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: Учеб. Пособие / С. Д. Смирнов. - М.: Академия, 2005.-400 с.
12. Теория и практика высшего профессионального образования. Термины, понятия и определения : учеб.-методическое пособие / В. И. Никифоров, А. И. Сурыгин. - СПб.: Изд-во Политехи, ун-та, 2009. - 141 с.
13. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: конспект лекцій для магістрантів спец. 8.000005 «Педагогіка вищої школи» / Укр. інж.-пед. академія; уклад. Н. О. Брюханова. - Х.: [б. в.], 2011. - 92 с: табл.
14. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: конспект лекцій для магістрантів спец. 8.000005 «Педагогіка вищої школи» / Укр. інж.-пед. академія; уклад. FL О. Брюханова. - Х.: [б. в.], 2011. -92 с: табл.

Інформаційні ресурси

<http://www.alledu.ru/about/>

<http://www.ru/education/>

<http://wi ndo w. e du. ru/>

http://pidruchniki.com/12810419/pedagogika/teoriya_praktika_osviti

